

ZO‘RAVONLIK – JAMIYATNING SUKUTDAGI FARYODIDIR.

Achilov Fazil Abdurashidovich

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Huzuridagi Ijtimoiy himoya milliy agentligi,
Shayxontohur tumani, “Bog’-ko‘cha” MFY mahallada kompleks ijtimoiy xizmat
ko‘rsatuvchi xodimi

O‘zbek oilasi azaldan mehr, muruvvat, sabr-toqat va o‘zaro hurmat asosida shakllangan. Ota – tayanch, ona – mehr maskani, farzandlar – nur va fayz deb e‘zozlangan. Ammo bugun ijtimoiy voqelikda ba‘zida bu qadriyatlar yo‘qolib, ularning o‘rnini ruhiy zo‘riqish, bosim va hatto tajovuzkorlik egallayotganini ko‘rmoqdamiz. Men, Shayxontohur tumanidagi Bog‘ ko‘cha mahallasida xizmat qiluvchi kompleks ijtimoiy xizmat ko‘rsatuvchi mutaxassis sifatida, har kuni insonlar bilan muloqotda bo‘lib, ularning og‘ir hayotiy holatlari, pinhoni muammolari va qo‘rquvlarini his qilaman. Afsuski, ularning aksariyatida oilaviy muhitdagi zo‘ravonlik eng og‘riqli mavzuga aylangan.

Zo‘ravonlikning ko‘rinmas ildizlari

Zo‘ravonlik deganda ko‘pchilik faqat jismoniy tahdidni tushunadi. Ammo bu muammo ancha keng va murakkab. Ruhiy bosim, iqtisodiy qaramlik, ijtimoiy cheklovlar, ayollar va bolalarning shaxsiy erkinligini yo‘qotishi – bularning barchasi zo‘ravonlikning zamonaviy yuzlaridir. Ayolning ovozi o‘chirilgan, farzandning orzulari sindirilgan, otaning jahlini me‘yor deb qabul qilgan muhitda jamiyat taraqqiyotidan so‘z yuritish mushkul. Bugungi kunda turli xalqaro tashkilotlarning ma‘lumotlariga ko‘ra, ayollarning 30 foizi hayoti davomida kamida bir marta jismoniy yoki jinsiy zo‘ravonlikka uchraydi. O‘zbekistonda ham bu muammo mavjud emas deb bo‘lmaydi, afsuski. Biz mahallada har bir xonadonga borib, oilaviy muhit, bolalarning tarbiyasi, ayollar hayoti bilan qiziqamiz. Ayrim hollarda, qattiq nazorat, ayolning ishlashiga ruxsat berilmaslik, uni jamoatdan ajratish yoki bolalar bilan qo‘rqitish holatlari uchraydi. Bu — zo‘ravonlikning “yumshoq”, ammo chuqur shakllaridir.

Jamiyat javobi va kurash yo'llari

Zo'ravonlikka qarshi kurash – bu faqat huquq-tartibot idoralari yoki ijtimoiy xodimlar ishi emas. Bu butun jamiyat, har bir mahalla faoli, har bir ota-ona, ustoz, hatto qo'shning vazifasidir.

Birinchi navbatda: Ayollar va bolalarning huquqiy savodxonligini oshirish; Maktab va OTMlarda zo'ravonlikning oldini olishga qaratilgan darslar va suhbatlar o'tkazish; Har bir mahallada ishonchli, sir saqlovchi psixolog va ijtimoiy xizmat ko'rsatish tizimini kuchaytirish; Ayollarni iqtisodiy mustaqillikka olib chiqadigan kasb-hunar kurslari, kooperativlar tashkil etish – muhim omillardandir.

Yana jim qolmaslik kerak!

Bugun biz jim qolsak, ertaga bu jimlik boshqalar hayotini barbod qilishi mumkin. Har birimiz ko'rgan, eshitgan va shubha qilgan holatga befarq bo'lmasligimiz zarur. Ko'mak so'rab kelgan insonni ayblamaslik, balki tinglab, qo'llab-quvvatlash – eng muhim insoniy qadriyatdir. Yodda tuting: ayol – jamiyat ustuni. U qulagan joyda jamiyat qulaydi. Bola – kelajak. U zo'ravonlikda ulg'aysa, jamiyat ham zo'ravon bo'ladi. Ota – poydevor. U mehrsiz bo'lsa, oilaning har bir toshi qulaydi.

Shayxontohur tumani Bog' ko'cha mahallasida faoliyat yuritayotgan ijtimoiy xodim sifatida, biz zo'ravonlikka qarshi kurashishda nafaqat qonun, balki qalb, mehr va ogohlik bilan yondashamiz. Har bir ayolga, bolaga, keksa otaxonga nisbatan hurmatli va xavfsiz muhit yaratish – bu bizning ijtimoiy burchimizdir. Agar bir insonni eshitish, tushunish, qo'llash orqali uning hayotini o'zgartira olsak, demak biz eng katta ijtimoiy xizmatni bajarganmiz.

Zo'ravonlik turi	Asosiy sabablari	Ijtimoiy xizmat ko'rsatuvchi xodim tavsiyalari (yechimlar)
Jismoniy zo'ravonlik	O'tmishda o'zi zo'ravonlikka uchraganlik, g'azabni boshqara olmaslik	Psixologik maslahatlar, oilaviy terapiyaga yo'naltirish, huquqiy choralar ko'rish

Ruhiy zo'ravonlik	Doimiy tanqid, kamsitish, manipulyatsiya, o'ziga ishonchsizlik	Ayol va farzandlarga ishonchli sharoit yaratish, ruhiy yordam, motivatsion mashg'ulotlar
Iqtisodiy zo'ravonlik	Moliyaviy nazorat, ayolni ishlatmaslik, daromadini tortib olish	Kasb-hunar o'rgatish, "Ayollar daftari" orqali ko'mak, o'z biznesini yo'lga qo'yish bo'yicha maslahat
Jinsiy zo'ravonlik	Nikohdagi roziliksiz aloqa, jinsiy majburlash, tahdid	Psixologik tiklanish, xavfsizlik choralarini ko'rish, tegishli idoralarga xabar berish
Axborot zo'ravonligi	Telefon, ijtimoiy tarmoqlardagi doimiy nazorat, yaqinlar bilan aloqani taqiqlash	Raqamli xavfsizlik bo'yicha tushuntirish ishlari, ijtimoiy izolyatsiyani bartaraf etish

Zo'ravonlik bugungi jamiyatda turli ko'rinishlarda namoyon bo'lmoqda: ba'zida ochiq jismoniy kuch bilan, ba'zida esa ko'zga ko'rinmas, ammo yurakni ezguvchi ruhiy tazyiqlar shaklida. Har bir holatda bu illat oilaning ichki barqarorligini izdan chiqaradi, jamiyat sog'lomligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Jismoniy zo'ravonlik – bu tanaga yetkazilgan shikast emas, balki inson sha'niga, qadr-qimmatiga qilingan tajovuzdir. Aksariyat hollarda bu holat shaxsning o'zini tuta olmasligi, o'tmishdagi salbiy tajribasi, oiladagi tarbiya usullarining zo'ravonlikka yo'l qo'yuvchi omillari bilan bog'liq bo'ladi. Ayniqsa, bolaligida o'zi zo'ravonlikka duch kelgan insonlar katta hayotda shu tajribani takrorlaydi. Ruhiy bosim esa insonni asta-sekinlik bilan ichkaridan yemiradi. Ayolga yoki farzandga nisbatan doimiy tanqid, kamsitish, uning fikrini mensimaslik, uning mehnatini qadrlamaslik – bular ham zo'ravonlikning kuchsiz, ammo chuqur ildiz otgan shakllaridir. Afsuski, bu holatlar aksariyat hollarda zo'ravonlik sifatida qabul qilinmaydi va shu sababli jamiyatda sezilmas tarzda ildiz otib boraveradi. Ayollar ko'pincha o'z hayotidagi bu holatni “taqdir”, “sabrdan boshqa chora yo'q” deb baholaydi. Biroq bunday yondashuv zo'ravonlikni to'xtatmaydi, aksincha uni kuchaytiradi. Zo'ravonlikning yana bir xavfli ko'rinishi bu – iqtisodiy qaramlikdir. Ayolning ishlashiga ruxsat bermaslik, daromadini tortib olish, unga moddiy yordamni doimiy nazorat ostida berish orqali shaxsiy erkinlik to'liq cheklanadi. Iqtisodiy zo'ravonlik orqali ayol o'z mustaqilligini yo'qotadi va bu holat ruhiy va jismoniy zo'ravonlikka ham yo'l ochadi. Ayollarning moliyaviy savodxonligi pastligi, kasb-hunarsizligi, o'ziga ishonchsizligi bunga

zamin hozirlaydi. Yana bir yashirin zo'ravonlik shakli bu – jinsiy zo'ravonlikdir. Aksar hollarda nikoh doirasida amalga oshgan jinsiy zo'ravonlik holatlari jamiyat tomonidan tan olinmaydi. Ammo ayolning roziligisiz, tahdid orqali amalga oshirilgan har qanday jinsiy aloqa — bu zo'ravonlikdir. Bu esa nafaqat jismoniy, balki psixologik jarohatni ham qoldiradi. Ayolning huquqlarini anglash va o'ziga bo'lgan ishonchini tiklash uchun jamiyatda bu mavzuni ochiq muhokama qilish zarur. Zamonaviy texnologiyalar davrida esa zo'ravonlik axborot maydoniga ham o'z soyasini tashlamoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda er-xotin bir-birining shaxsiy makoniga tajovuz qilishi, telefon orqali izlash, xabarlarga javob bermasa tahdid qilish, insonni virtual dunyoda ham izolyatsiyalash holatlari ko'paymoqda. Bunday axborot zo'ravonligi ham jamiyat e'tiboridan chetda qolmasligi kerak. Shu bois, biz – ijtimoiy xizmat ko'rsatuvchi mutaxassislar, bu muammoga faqat huquqiy nuqtai nazardan emas, balki ma'naviy va ruhiy jihatdan yondashishga chaqiramiz. Har bir insonni eshitish, tushunish, qo'llab-quvvatlash orqali zo'ravonlikka qarshi kurashishimiz, ayol va bolalarga xavfsiz hayot makonini yaratishimiz kerak. Zero, bu – nafaqat kasbiy burchimiz, balki insoniy vijdonimiz oldidagi mas'uliyatimizdir.